

An Introduction to New Methods in Teaching History in Schools of Different Countries

Abstract

In teaching history, two factors govern the methods used by the teacher: first, the student and his limited ability; Second, the nature of the subject or skill we are trying to teach. For a long time and even until now, the teaching of history in our country has been done traditionally and mainly through lectures or question and answer method. The purpose of this research was to review and investigate the effective educational methods of teaching history in schools of several countries in order to apply new methods in teaching history by Iranian teachers. Today, history education in some countries has undergone a fundamental change, and in new approaches, different topics and new concepts have been proposed under the title of history education, and various methods have been invented to teach them. The research-oriented method, reference to historical sources, role-playing method, use of ICT (Information and Communication Technology) and taking advantage of local history are among the most important active and modern methods of history education. The current research is applied in a library and descriptive way.

Keywords: history, education, teaching, new teaching methods

درآمدی بر روش‌های نوین تدریس تاریخ در مدارس کشورهای مختلف

هاشم ملکشاهی^۱، سید علاءالدین شاهرخی^۲

دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام دانشگاه لرستان و مدرس درس تاریخ مدارس آموزش و پرورش شهرستان سرپاز

دانشیار و عضو هیات علمی گروه آموزشی تاریخ و باستان شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه لرستان

چکیده

در تدریس تاریخ، دو عامل بر شیوه‌هایی که معلم به کار می‌برد حاکم است: نخست: دانش آموز و توانایی محدود او؛ دوم: ماهیت موضوع یا مهارتی که در صدد آموزش آن هستیم. در یک دوره طولانی و حتی تا کنون، آموزش این درس در کشور ما، به طور سنتی و عمدتاً به روش سخنرانی و پرسش و پاسخ انجام می‌گرفته است. هدف این پژوهش، مرور و بررسی روش‌های آموزشی مؤثر درس تاریخ در مدارس چند کشور مختلف جهت کاربست روش‌های جدید در آموزش آن، توسط معلمان داخل کشور بوده است. امروزه، آموزش تاریخ در برخی کشورها تحول اساسی پیدا کرده است و در رویکردهای جدید، موضوعات مختلف و مفاهیم جدیدی ذیل عنوان آموزش تاریخ مطرح شده و روش‌های متنوعی نیز برای آموزش آن‌ها ابداع گردیده است. روش پژوهش محور، مراجعه به منابع تاریخی، روش ایفای نقش، استفاده از ICT و بهره گرفتن از تاریخ محلی از جمله مهمترین روش‌های فعال و نوین آموزش تاریخ می‌باشند. پژوهش حاضر، از نوع کاربردی و به روش کتابخانه‌ای و توصیفی انجام شده است.

واژگان کلیدی: تاریخ، آموزش، تدریس، روش‌های نوین تدریس.

^۱ .. ایمیل: hashemmalekshahi@gmail.com

^۲ .. ایمیل: shahrokhi.a@lu.ac.ir

مقدمه

یکی از درس‌های مهم در نظام آموزشی هر کشور از جمله ایران، درس تاریخ است. ملتی که به تاریخ خود بها دهد و جوانان را با پیشینه فرهنگ و تمدن خود آشنا کند، بدون شک در مواجهه با تهدیدها و تهاجم‌های فرهنگی رنگ و بوی خود را نمی‌بازد (دبیرخانه راهبردی درس تاریخ، ۱۳۹۱). مطالعه تاریخ موجب رشد عقلانی و روانی جوانان می‌شود و آنان را به اندیشه و امید و فواید تربیتی و اخلاقی چشمگیری برای ایشان دارد. مطالعه تاریخ ما را به چگونگی و چرایی وضعیت کنونی مان آشنا می‌سازد و در نتیجه، درک حال را برایمان آسان تر می‌نماید (جوادیان، ۱۳۹۴: ۲).

یکی از اهداف آموزش تاریخ، کسب سواد تاریخی توسط یادگیرنده می‌باشد. سواد تاریخی عبارت است از آنکه نه تنها در مورد وقایع تاریخی مطالبی فرا گرفته شود بلکه از استدلال و تفسیر نیز برای فهم تاریخ استفاده شود. در این تعریف بر توجه به هدف در آموزش تاریخ و نیز توانمندسازی افراد از جهات فردی، اجتماعی، نگرشی و ذهنی و ... تأکید می‌شود (شهسواری، ۱۳۹۰: ۵). دستیابی به سواد تاریخی بر این دیدگاه استوار است که تاریخ یک درس نیست که فقط افراد در دوره مدرسه و دبیرستان مجبور به مطالعه آن باشند؛ بلکه فهم گذشته، بخشی از زندگی هر فرد در سراسر زندگی‌اش و ضرورتی برای هر شهروند آگاه و مسئول در دنیای امروز است. دانستن آنچه در گذشته رخ داده توانایی فراهم آوردن اطلاعات درباره گذشته از منابع مختلف، توانایی تجزیه و تحلیل

اسناد، شواهد و مدارک، فهم زبان تاریخ و مفاهیم اصلی تاریخ و توانایی برقراری ارتباط با گذشته و امروز از عمده‌ترین ارکان سواد تاریخی‌اند (فلاحیان، ۱۳۹۰) و برای رسیدن به این مهم، باید از روش‌های نوین تدریس تاریخ بهره گرفت.

تدریس را می‌توان تعامل یا رفتار متقابل معلم و دانش آموز، بر اساس طرحی منظم و هدفدار برای ایجاد تغییر در رفتار دانش آموز تعریف کرد. انتخاب روش تدریس یکی از مراحل مهم برنامه آموزشی است. معلم باید بعد از انتخاب محتوا روش مناسب تدریس خود را انتخاب کند؛ زیرا روش تدریس معلم چگونگی فعالیت دانش‌آموزان را برای رسیدن به اهداف آموزشی مشخص می‌سازد. در واقع، به مجموعه تدابیر منظمی که معلم برای رسیدن به هدف، با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می‌کند روش تدریس می‌گویند. معلم بدون شناخت روش‌های مختلف تدریس، هرگز قادر به انتخاب صحیح آن نخواهد بود. او هر اندازه که با روش‌های مختلف تدریس آشنا باشد، در موقعیت‌های مختلف برای رسیدن به مقاصد آموزشی، آزادی عملی بیشتری خواهد داشت.

از نظر بسیاری از دانش‌آموزان، یادگیری درس تاریخ نسبتاً دشوار است. به این دلیل که آن‌ها غالباً در خواندن و فهم متون درسی تاریخ مشکل دارند. آموزگار راهنمای مهمی در فرایند یادگیری است، زیرا اوست که در حوزه مورد مطالعه تخصص دارد. بنابراین آموزگار مجبور است، علاوه بر ایجاد محیط‌های آموزشی، در یادگیری نیز آنها را کمک و راهنمایی کند.

آموزش تاریخ به صورت سنتی و پرسش و پاسخ بر پایه نقل وقایع و در بیشتر مواقع به صورت یک‌سویه شکل گرفته است. آموزش سنتی و نحوه یاددهی - یادگیری فعلی که بر مبنای گفتن، شنیدن، حفظ کردن و بدون مشارکت دانش‌آموز استوار است، خود مانعی برای افزایش انگیزه و علاقه محسوب می‌شود. دانش‌آموزان بدون درس‌آموزی و شناخت تجربه‌ها و تجزیه و تحلیل آزمون‌ها و خطاهای گذشته برای کاربرد در مسیر حال و آینده خود، تنها به حفظ کردن وقایع و رویدادها می‌پردازند (موفق، ۱۳۹۰: ۱۲).

نیاز به نوآوری و خلاقیت در هر کلاس درسی لازم است. اگر فرض بگیریم که با روش‌های جدید و کاربردی می‌توان تدریس مؤثرتری در درس تاریخ داشت باید گام‌های جدی در این زمینه برداشت. در نظام آموزش و پرورش، خصوصاً دوره آموزش ابتدایی و متوسطه در ایران، برای آموزش تاریخ، از روش‌های مختلف تدریس به ویژه روش سخنرانی استفاده می‌شود و به دلیل الگوی ارتباطی یک‌طرفه، حفظ کردن صرف معلومات تاریخی و ناکارآمد بودن آن، این روش‌ها از کارایی لازم برخوردار نیستند (شکاری، ۱۳۸۰: ۱۲۳). روش توضیحی (سخنرانی)، روش پرسش و پاسخ، نمایش فیلم، روش اجرای نمایش و روش گفتگو، مهمترین روش‌های تدریس در ایران هستند. با توجه به وجود امکانات در مدارس در تدریس تاریخ روش سخنرانی و پرسش و پاسخ کاربرد زیادتری

دارد (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۵۴). روش‌های تدریس در ایران اغلب به حفظ محوری و کمیت محوری روی آورده‌اند. در حالی که روش تدریس در کشورهای مثل انگلستان و هندوستان کیفیت محور است (همان: ۵۵).

بررسی تطبیقی تدریس تاریخ در کانادا و استرالیا عنوان پژوهشی است که کلارک انجام داده است که نشان می‌دهد برای دانش‌آموزان شیوه تدریس معلم تأثیرگذارتر است تا محتوای تدریس شده، همچنین دانش‌آموزان دوست دارند تاریخ را با روش نقادی (نقد کردن) یاد بگیرند تا اینکه آنچه را اتفاق افتاده حفظ کنند (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۴۱). صدها مفهوم تاریخی وجود دارد که باید برای دانش‌آموزان تدریس شود؛ مثل خودمختاری، دیکتاتوری، تبلیغات و ... و احتمالاً آموزگار چاره‌ای ندارد، جز اینکه آنها را با استفاده از شیوه معمول تخته سیاه بیان کند. حال او مجبور است، متن هر یک از مفاهیم تاریخی را با دقت بسیار توضیح دهد. سه صاحب‌نظر به نام‌های ترنر، کاپل و لیسک از ویگوتسکی نقل می‌کنند: «تجربه‌ی عملی نشان می‌دهد که تدریس مستقیم مفاهیم، ناممکن و بی‌نتیجه است. آموزگاری که سعی می‌کند این‌گونه عمل کند، معمولاً حاصلی جز بیانی بی‌معنا و یا طولی‌وار شبیه تکرار کلمات توسط بچه‌ها، تظاهر به دانستن مفاهیم متناظر اما عملاً لاپوشانی یک خلأ ندارد» (توموتوونین، ۱۳۸۴: ۱۶-۱۵).

دگرونی‌ها و پیشرفت‌های همه جانبه در کشورهای توسعه یافته و تحولات به وجود آمده در زمینه‌های ارتباطات و فناوری‌های اطلاعات، و به دنبال آن شیوه‌ها و ابزارهای آموزشی، نقش معلمان را در فرایند یاددهی - یادگیری از حالت سنتی خارج کرده و شکل نوینی به خود گرفت. در روزگار ما نیز تاریخ بی‌نیاز از تحول و تغییر نیست. تکنولوژی جدید در عرصه سمعی و بصری و نیز تجهیزات الکترونیکی و ارتباطی، تحولی اساسی در امر آموزش تاریخ پدید آورده و عرصه‌های نوینی را پیش روی بشر قرار داده است. بسیاری از کشورها تحت تأثیر تحولات تکنیکی یا ناگزیری بازسازی سیاسی و فرهنگی خود، یا به ضرورت توسعه همه جانبه و نیازهای جدید جمعیتی خویش، اقدام به بازنگری در مبانی تاریخی خویش و نوگرایی در زمینه آموزش تاریخ کرده‌اند (خیراندیش، ۱۳۷۹: ۵).

بازنگری در شیوه‌های آموزش تاریخ در مدارس از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است و دانش‌آموزان این سرزمین باید از روش‌ها و شیوه‌های متنوع با واقعیت‌ها و جذابیت‌های تاریخی آشنا شوند. از این رو، در این نوشتار بر آن شدیم تا به روش‌های نوین آموزش تاریخ توسط معلمان در چند کشور مختلف جهان بپردازیم. در واقع هدف ما در این مقاله، این است که معلمان را با روش‌های تدریس مؤثر آشنا کنیم تا آن‌ها نیز این روش‌ها را در کلاس

درس به کار برند و از نتایج مثبت آن بهره‌مند شوند. اهمیت موضوع از آنجا آشکار می‌شود که بدانیم متأسفانه بسیاری از دانش‌آموزان درس تاریخ به درس توجه نمی‌کنند و درس بازده لازم را ندارد، زیرا کلاس و روش تدریس سخنرانی- محور معلم برای آن‌ها بسیار کسل کننده است. دانش آموز منفعل است و هیچ مشارکتی در فرایند تعلیم ندارد؛ تنها حجم انبوهی اطلاعات بدون تبیین و پردازش به او منتقل می‌شود.

اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش در این است که مهمترین روش‌های تدریس مورد استفاده در امر آموزش تاریخ در مدارس خارج از کشور مورد بررسی قرار می‌گیرند. در این تحقیق به این سؤال پاسخ داده می‌شود که معلمان تاریخ کشورهای مختلف از چه روش‌ها و ابزارهایی برای آموزش درس تاریخ در مدارس بهره می‌برند؟ برای انجام این پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و گردآوری منابع موجود در این رابطه استفاده شده است. میدان پژوهش در این جستار روش‌های آموزش تاریخ در کشورهای انگلستان، استرالیا، هندوستان و مالزی است.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با موضوع اصلی این مقاله، نشریه رشد آموزش تاریخ حاوی بیش‌ترین مطالب در زمینه آموزش تاریخ است. همچنین آثاری در همایش‌های مختلف مانند آسیب‌شناسی تدریس تاریخ در مدارس و روش‌های مختلف تدریس تاریخ در مجلات و فصلنامه‌های معتبر تاریخی ارائه شده است. در همین رابطه، جدیدترین مقاله‌ای که منتشر شده، پژوهشی است تحت عنوان «مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش تاریخ دوره دوم متوسطه در ایران و چند کشور جهان (انگلستان، پاکستان، هندوستان)» که توسط غلامعلی احمدی و فاطمه احمدی در «فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی» دانشگاه علامه طباطبائی در تابستان ۱۳۹۶ به چاپ رسیده است. در این جستار محتوای کتاب‌های درسی تاریخ، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مدارس سه کشور انگلستان، پاکستان و هندوستان را با ایران مقایسه می‌کند.

یافته‌های پژوهش

برای تدریس تاریخ، روش یگانه و خاصی وجود ندارد، بلکه بر اساس موقعیت‌ها و موضوعات مختلف درسی، می‌بایست از روش‌ها و ابزارهای متنوع بهره گرفت. به طوری که گاه چند روش را می‌توان به صورت تلفیقی در یک جلسه تدریس به کار گرفت. آنچه در انتخاب و به کارگیری روش تدریس اهمیت دارد، این است که تدریس باید رابطه‌ای درست و دو جانبه میان معلم و دانش‌آموز برقرار کند و در دانش‌آموز انگیزه ایجاد کند تا او را از حالت شنونده محض خارج و در کلاس و بیرون از آن فعال نماید تا روحیه تفکر انتقادی و عمیق شدن در دانش و خلاقیت در میان آنان پررنگ شود.

در این مقاله به الگوها و روش‌های تدریس تاریخ به شرح روش‌های موثر و نوین در تدریس تاریخ پرداخته می‌شود. در راستای فاصله گرفتن از روش‌های منسوخ و قدیمی تدریس تاریخ مانند سخنرانی و حفظ مطالب و برای ایجاد تحول اساسی در تدریس تاریخ باید ضمن توجه به رویکردهای جدید، موضوعات مختلف و مفاهیم جدید ذیل عنوان آموزش تاریخ، از روش‌های متنوع نیز برای تدریس مانند روش پژوهش محور، مراجعه به منابع تاریخی، روش ایفای نقش، استفاده از ICT^۴ و مطالعه تاریخ محلی که از جمله مهمترین روش‌های فعال و نوین آموزش تاریخ می‌باشند، بهره گرفت.

تاریخ فعال

دانش آموز کلید اصلی آموزش و موفقیت در تدریس است. نقش معلم در تدریس بیشتر راه‌گشا و راهنما است و سهم بیشتر آموزش را دانش آموز به دوش می‌کشد و معلم او را برای کشف هر آنچه باید فراگیرد، آماده می‌سازد. بنابراین معلم باید روش‌های فعال تدریس را به کار برد.

«تاریخ فعال»، مفهومی رایج در میان آموزگاران تاریخ بریتانیاست. حلقه‌ای رابطی میان تاریخ فعال و ساختارگرایی وجود دارد که با تحلیل مفهوم «یادگیری فعال» به دست می‌آید. طبق نظر طرفداران رهیافت ساختارگرایان، یادگیری، فرایند فعالی از ترکیب اطلاعات است. دانش آموز باید فعالانه تصویری از واقعیت را با وفق‌دادن مشاهدات خویش از محیط بر تصورات و دانش قبلی ترسیم کند. مفهوم یادگیری فعال، اصطلاحی کلی است که گستره‌ای از نظریات مرتبط با یادگیری و تدریس، از جمله یادگیری کنجکاوانه، کار تحقیقاتی، یادگیری متمرکز، یادگیری اکتشافی، حل مسائل، گروه کوچک کاری، یادگیری مشترک، یادگیری تجربی و یادگیری با کمک رایانه را پوشش می‌دهد. نظر طرفداران اساسی یادگیری فعال این است که دانش آموز، مسؤل پیشرفت فعالیت است. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، در بریتانیا، بسیاری معتقد بودند، به جای تأکید بر واقعیت‌ها در تاریخ، باید به مهارت‌های شناختی توجه کرد. این ایده سبب شد تا دانش‌آموزان، تاریخ را همانند مورخان با تمرین و بازسازی آن در کلاس درس بیاموزند. این رهیافت «تاریخ نوین» موفقیت‌هایی به دست آورد، اما هنوز یادگیری تاریخ برای اکثر دانش‌آموزان نسبتاً مشکل بود؛ عمدتاً به دلیل این که رهیافت مهارت‌ها در امتحانات به آن‌ها کمک نمی‌کرد. (توموتوونین، ۱۳۸۴: ۱۶) در ادامه به مهمترین روش‌های فعال و نوین آموزش تاریخ که در کشورهای مختلف به کار گرفته شده است، می‌پردازیم.

۱- ایجاد علاقه و انگیزه

^۴ . فناوری اطلاعات و ارتباطات (اختصاری ICT)

ایجاد اشتیاق نخستین و مهم‌ترین شیوه برای آوردن زندگی به هر کلاس درسی است. علاقه و اشتیاق خود معلم به موضوع و تدریس عامل مهمی برای موفقیت است. اشتیاق چیزی است که موجب شوق و رغبت می‌شود. معلمان باید خلاقیت به خرج دهند و آنچه درس می‌دهند را دوست داشته باشند. معلم باید مبحث درسی خود را بشناسد و هر روز چیز بیشتری درباره آن یاد بگیرد. همچنین معلمان باید آنچه تدریس می‌کنند را بخشی از خود بدانند. زمانی که دانش‌آموزان شوق و تلاش معلمان را به هنگام تدریس ببینند، درک می‌کنند و به یادگیری تاریخ مشتاق و علاقه‌مند می‌شوند. هر معلم شایسته‌ای سعی می‌کند در دانش آموز علاقه ایجاد کند (هدف عاطفی) تا آنان موضوعات درسی را یاد بگیرند (هدف شناختی)؛ در مواردی معلم می‌کوشد تا با در اختیار گذاشتن معلومات و اطلاعات خاص (هدف شناختی) گرایش دانش‌آموزان را تغییر دهد (هدف عاطفی). معلمان برجسته همیشه کسانی بوده‌اند که توانسته‌اند با برانگیختن عواطف دانش‌آموزان، آنان را در یادگیری موضوعات شناختی یاری کنند (عزیزیان، لیلا؛ عزیزیان، نرگس، ۱۳۹۷: ۱۶۲).

در استرالیا، انجمن معلمان تاریخ به دنبال ترویج علاقه به تاریخ در میان خانوارها و دانش‌آموزان می‌باشد. تأکید روی این امور از آن روست که سایر دروس مثل علوم و فناوری رقابت زیادی با درس تاریخ دارند. جایگاه تاریخ در سطح مدرسه‌های آنجا تا حدی به میزان استقبال خود دانش‌آموزان از این درس بستگی دارد. با این حال طبیعی است که جایگاه تاریخ در هر کشوری تا حدودی به چگونگی برخورد معلمان تاریخ بستگی دارد. در استرالیا اگر معلمان خوبی برای تدریس تاریخ وجود نداشته باشد و یا آنان هنگام درس دادن، علاقه و توجه کافی نداشته باشند، ممکن است درس تاریخ از مدرسه کاملاً کنار برود و کلاسی برای آن درس تشکیل نشود.^۵ انجمن معلمان تاریخ استرالیا در راستای تثبیت جایگاه درس تاریخ در مدارس بر آن است تا با شیوه‌های گوناگون به دانش‌آموزان بگوید که درس تاریخ، درس بسیار مفیدی است و مطالب و آموخته‌های این درس می‌تواند به زندگی امروز دانش‌آموزان هم مرتبط باشد (جوادیان و نوروزی، ۱۳۸۵: ۸).

در انگلستان، یکی از سرفصل‌های آموزش تاریخ، پرداختن به فلسفه آموزش تاریخ و جایگاه تاریخ در نظام آموزشی است. اینکه، چرا تاریخ را درس می‌دهیم؟ از تاریخ چه می‌آموزیم؟ از جمله سؤالاتی است که با طرح و پاسخ مناسب به آن‌ها، ذهن دانش‌آموزان را اقناع و آنان را متمایل به درس تاریخ می‌کند. (افضلان، ۱۳۸۵: ۱۲)

^۵. استرالیا کشوری فدرال است و هر ایالت در مورد نظام آموزشی خویش، مستقل تصمیم‌گیری می‌کند. نظام حکومتی و آموزشی به گونه‌ای است که نمی‌تواند معلمان را مجبور کند از مواد درسی مشخص و محدودی استفاده کنند. تمام ایالت‌های استرالیا، حتماً از تاریخ به عنوان یکی از درس‌ها در برنامه درسی خود استفاده می‌کنند، ولی بدیهی است که میزان محبوبیت درس تاریخ، در هر ایالت با ایالت دیگر متفاوت است. به این ترتیب اگر تعداد دانش‌آموزانی که درس تاریخ را انتخاب می‌کنند، کم باشد، مدیر مدرسه از تشکیل کلاس تاریخ جلوگیری می‌کند.

تعقیب علاقه شخصی در مطالعه تاریخ و افزایش مهارت‌های مطالعاتی تاریخ از اهداف برجسته در کشور انگلستان می‌باشد. (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۶۰)

دانش‌آموزان وقتی با مسأله شگفت‌آوری مواجه شوند به کاوشگری می‌پردازند. معلم مخصوصاً باید پیشامدهایی را انتخاب کند که نتایج شگفت‌انگیز آن به حدی باشد که بی‌تفاوت ماندن دانش‌آموزان را در مشارکت مشکل سازد. تدریس تاریخ به خوی علمی، خلاقیت و ایجاد انگیزش نیاز دارد. افراد جز در حالتی که با مسأله‌ای شگفت‌آور روبه‌رو می‌شوند به فکر کردن نمی‌پردازند. هیجان لازم برای یادگیری باید از طریق جذابیت وقایع، شخصیت‌ها و نتایج فراهم شود تا به این ترتیب دانش‌آموزان دریابند که تاریخ ضروری و حیاتی است.

۲- کاربرد شیوه پرسشگری و پژوهش تاریخی

امروزه در مدارس ایران مطالب تاریخی که معلمان درس می‌دهند صرفاً جنبه توصیفی دارد؛ توصیفی از اتفاقات و وقایعی که در گذشته رخ داده است. تنها کاری که دانش‌آموزان انجام می‌دهند، خواندن مطالب تاریخی و داستان‌ها و بیان آن‌ها است. تدریس تاریخ نیز به بیان مجموعه‌ای از وقایع خلاصه می‌شود و در فراگیری این درس، پیدا کردن درک عمیق و تحلیل امور و وقایع تاریخی نه تنها وجود ندارد که دانش‌آموزان نیز بدان تشویق نمی‌شوند. با این شرایط، طبیعی هست که به نظر دانش‌آموزان، درس تاریخ بسیار خسته کننده و ملال‌آور است و به یادگیری آن اشتیاقی ندارند.

پژوهه‌گویی (conference) یکی از مهمترین روش‌های تدریس مدرن تاریخ در جوامع فرهنگی پیشرفته است. پژوهه‌گویی عبارت است از: تعیین یک موضوع توسط معلم با دخالت مستقیم دانش‌آموز و ارائه نتایج تحقیقات در کلاس درس. در این شیوه، پرسشگری و اظهار نظر دیگر دانش‌آموزان الزامی است (سلیمانی، ۱۳۸۸: ۴۵).

زمانی در کشور استرالیا به مانند ایران، آموزش تاریخ به شیوه سنتی بود. تغییر اساسی در برنامه‌های آموزش تاریخ در کشور استرالیا تحت تاثیر پروژه‌های آموزشی انجمن فرهنگی انگلستان رقم خورد. این تغییرات توسط انجمن معلمان تاریخ استرالیا پیگیری و به اجرا در آمد. به دنبال این تدابیر و اقدامات، نتیجه آن شد که در کشور استرالیا برنامه‌های درسی تاریخ، دچار تغییر و اصلاح شدند و قرار شد در آموزش، تأکید بیش‌تری روی پرسشگری و تحقیق در امور و وقایع تاریخی بشود. در وضعیت جدید، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود، نقطه نظر خود را در مورد چگونگی نوشتن کتاب‌های تاریخی و منابع آن‌ها ابراز کنند. همچنین از آنان می‌خواهند که در مطالعه تاریخ، دید نقادانه داشته باشند. در این روش، علاوه بر فراگیری اتفاقات و وقایع تاریخی، به پرسشگری و دیدگاه نقادانه توجه شده است. یکی از اصولی که در برنامه‌ریزی جدید درسی تاریخ مد نظر قرار گرفته است، این است که با مجموعه‌ای از سؤالات فرعی، هم دیدگاه نقادانه را تقویت شود و هم زمینه‌های درک عمیق‌تر مطالب تاریخی را

فراهم کنیم. برای مثال، می‌خواهیم دانش‌آموزان هنگام مطالعه تاریخ چین، بدانند و بفهمند که چرا و چگونه کمونیست‌ها در سال ۱۹۴۹ م. موفق شدند، قدرت را به دست بگیرند. به این ترتیب، ابتدا سؤالی اساسی یا کلیدی را در این زمینه مطرح می‌کنیم و سپس، مجموعه‌ای از سؤالات فرعی را هم در ادامه آن می‌آوریم، تا از این طریق، دانش‌آموزان برای تحقیق و تعمق بیش‌تر روی مطالب تاریخی، راهنمایی و هدایت شوند. در این راستا برای مثال، دانش‌آموزان باید بروند و ببینند که چین از نظر سابقه و نیز سنت‌های تاریخی و اجتماعی، چگونه بوده است و امپراتوری‌های قبل از انقلاب، چطور اداره می‌شده‌اند. در نتیجه این سؤالات و فعالیت‌ها، دانش‌آموزان مجبورند مقدار زیادی کتاب بخوانند و تحقیق کنند؛ یا مثلاً باید تحقیق کنند که امپریالیسم غربی، چه تاثیری بر بی‌ثبات کردن آخرین امپراتوری چین داشته است. بعد از مطالعه و تحقیق دانش‌آموزان، به مراحل بعدی این موضوع تاریخی پرداخته می‌شود. به این ترتیب، به جای اینکه کتاب فقط به محتوای داستانی و تاریخ واقعه مورد اشاره و اینکه چه اتفاقی، چگونه رخ داده است، پردازد، با نگاهی نقادانه و همراه با تحقیق به موضوع توجه خواهد داشت و از این طریق، به جنبه‌های گوناگون تاریخی چین در زمان انقلاب می‌پردازند و همچنین اثر تهاجم ژاپن به چین را نیز بررسی می‌کند. دانش‌آموزان با این روش در می‌یابند که چرا کمونیست‌ها در انقلاب کمونیستی ۱۹۴۹ م. به موفقیت رسیدند (جوادیان و نوروزی، ۱۳۸۵: ۶).

اینکه ما باید نگاه پرسشگر را مد نظر قرار دهیم، به این معنی نیست که محتوای دانشی را نادیده بگیریم. هدف این است که دانش‌آموزان بتوانند به صورت عمیق و با نگاه نقادانه تحولات تاریخی را بررسی کنند. البته که این رویکرد معایبی هم دارد؛ از جمله این که ما نمی‌توانیم مطلب زیادی ارائه کنیم. ممکن است در برخی مدارس، دانش‌آموزان فقط بتوانند چند موضوع تاریخی مانند: کمونیسم، نازیسم و فاشیسم را مطالعه و بررسی کنند (همان: ۶).

در هندوستان روش استفاده از پروژه، مراجعه به منابع تاریخی یا روش منبع محور، روش زندگی‌نامه، روش تکلیف محور از جمله روش‌های تدریس می‌باشد که درصدد کسب مهارت توسط یادگیرنده می‌باشد (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۵۵).

در کشور ایران به دلیل داشتن اهداف گسترده، محتوا کتاب‌ها دارای حجم زیاد می‌باشد؛ اما در کشور انگلستان حجم محتوا کمتر بوده و پژوهش در محتوا مورد توجه قرار گرفته است (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۵۹). برنامه درسی تاریخ در انگلستان شامل سه بخش است، در دو بخش اول و دوم رویدادها و وقایع تاریخی انگلستان و برخی از کشورها به صورت توصیفی به فراگیران ارائه می‌شود. در بخش سوم دانش‌آموزان به پژوهش در تاریخ می‌پردازند و همچنین اصول صحیح و معتبر پژوهش‌های تاریخی نیز آموزش داده می‌شود (همان: ۵۱).

۳- بهره‌گرفتن از ابزارها و وسایل کمک آموزشی

کتابخانه‌های مدارس علاوه بر تهیه کتب، نشریه علمی و آموزشی باید به سایر مواد آموزشی و کمک آموزشی نیز مجهز باشند. مواد آموزشی به دو دسته چاپی و غیرچاپی تقسیم می‌شوند. مواد چاپی شامل کتاب، روزنامه، مجله، چارت، پوستر، نقشه، بسته‌های آموزشی و مواد غیرچاپی شامل فیلم، اسلاید، نوارهای صوتی و تصویری، مدل و ماکت می‌شود که همه در تسهیل و تکمیل و تقویت یادگیری مؤثرند.

کیفیت تدریس تاریخ تا حدودی به تجربه معلم تاریخ در فراهم کردن و استفاده از انواع جالب و متنوع منابع از قبیل اسناد، منابع چاپ شده، مصنوعات دستی، تصاویر، عکس‌ها و فیلم‌ها دارد. شما باید تصمیم بگیرید که چه چیزی باید یاد داده شود (محتوا)، چگونه باید یاد داده شود (راه کار تدریس)، و چه وسایلی برای تدریس لازم است (منابع). برای جلب توجه دانش‌آموزان، استفاده از موزیک و فیلم نیز خوب است. نباید صرفاً از خواندن متن کتاب برای تشویق کردن دانش‌آموزان استفاده کنیم. موزیک می‌تواند در آن واحد با احساسات در ارتباط باشد. شروع بحث با موسیقی و آهنگ یک فیلم تاریخی یا موسیقی سرود ملی می‌تواند جوی که ما اغلب در شروع بحث کلاسی با آن مواجه هستیم را دوستانه کند (عزیزیان، لیلا؛ عزیزیان، نرگس، ۱۳۹۷: ۱۶۷).

بدون شک باید نسبت به توان مخاطبان، روش‌های آموزشی و وسایل کمک آموزشی مورد استفاده را تغییر داد. معلمانی که می‌خواهند به آموزش تاریخ برای سن‌های پایین‌تر بپردازند، باید متوجه باشند که کودکان و نوجوانان با دیدن اصل یا عکس چیزهای قدیمی و مقایسه آنها با ابزارها و وسایل کنونی، راحت‌تر متوجه تغییر امکانات در گذر زمان می‌شوند. در حالی که معلمان دوره متوسطه می‌توانند، با استفاده از مندرجات اسناد و کتاب‌های تاریخی، به تبیین هر چه بهتر برخی موضوعات، مانده برده‌فروشی بپردازند. برای مثال، چنانچه معلمان دوره ابتدایی بخواهند موضوع برده‌فروشی را در کلاس طرح کنند و آموزش دهند، ممکن است با نشان دادن قلاده‌های بازمانده از روزگاران قدیم و نیز چند عکس درباره این موضوع بتوانند هم مخاطبان را به موضع علاقه‌مند سازند و هم فهم مطالب را آسان کنند. در حالی که ممکن است در دوره متوسطه، معلمان با کمک اسناد و متن‌های تاریخی و در قالب کار گروهی، ابتدا مندرجات منابع را در مورد برده‌فروشی و برده‌داری بررسی و آن‌گاه دانش‌آموزان را به تحلیل تاریخی و جامعه‌شناسی موضوع راهنمایی کنند. حتی دانش‌آموزان دوره متوسطه می‌توانند درباره درستی یا نادرستی منابع تاریخ‌نویسی هم مذاکره و مباحثه داشته باشند (جوادیان و نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۱).

در انگلستان معلم تاریخ جایگاه هر یک از ابزارهای مختلف مثل: منابع اولیه، موزه، فیلم‌های مستند، تئاتر، نامه، عکس، کتاب درسی و غیره در انتقال مفاهیم اصلی آموزش تاریخ همچون زمان، تغییر، شخصیت و غیره را آموزش

می‌بیند و همچنین با مشکلات موجود در آموزش تاریخ (مشکل زبان، زمان، منابع اولیه و غیره) آشنا می‌شوند (افضلان، ۱۳۸۵: ۱۲). همین امر سبب توانمند شدن معلمان تاریخ در امر تدریس می‌شود.

یکی از روش‌های تدریس روش چند حسی است که هم زمان حواس بینایی، شنیداری، و دیگر حواس را درگیر می‌کند. محققان تأکید دارند که حس‌های مختلف در یادگیری سهم یکسان ندارند. بیش از ۷۵ درصد از یادگیری ما از طریق دیدن و ۱۳ درصد آن از طریق شنیدن صورت می‌پذیرد (احدیان، ۱۳۸۲: ۶۶). آشکار است که روش سنتی سخنرانی در آموزش تاریخ تا چه اندازه ناکارآمد است، اما می‌توان با روش‌های دیگر و استفاده از ابزارهای جدید با درگیر کردن حواس مختلف فراگیران به نتایج بهتر دست یافت (امیرتیموری، ۱۳۷۷: ۲۴).

با گسترش بیش از پیش صنایع مختلف امروزه یکی از بهترین روایتگران رویدادهای تاریخی فیلم‌های مستند است. امروزه روایت شفاهی و تصویری درهم آمیخته شده و نمایش فیلم که هم زمان از دو عنصر بیان بصری و شفاهی استفاده می‌کند در آموزش تاریخ، به خصوص تاریخ اجتماعی و سیاسی، تاریخ هنر و تاریخ طبیعی، کاربرد ویژه یافته است. فراگیران تاریخ با رویدادهای گذشته سر و کار دارند و آن رویدادها در حال مستقیماً تجربه‌پذیر نیستند. پس بی‌تردید، عکس‌ها، فیلم‌ها، و صداها ضبط شده به بازسازی گذشته کمک فراوان می‌کنند (همراز، ۱۳۹۰: ۱۵۲).

در زمینه نمایش فیلم‌های آموزشی به دانش‌آموزان، برای فراگیری مهارت‌های تفکر منتقدانه، به معلمانی احتیاج دارند که بتوانند فیلم‌ها را تحلیل کنند. دانش‌آموزانی که مهارت‌های انتقادی را فرا گیرند، قادر خواهند بود در آینده تصمیماتی آگاهانه و منطقی برای اصلاح جامعه خود اتخاذ کنند. آنان ضمن اینکه درک تاریخی خود را نیز افزایش می‌دهند، مهارت تفسیر انتقادی فیلم‌ها را نیز کسب می‌کنند. این مهارت سواد فیلم تاریخی نام دارد. بدون مهارت سواد فیلم تاریخی، ممکن است دانش‌آموزان فکر کنند که صحنه‌ها، تصاویر و گفتگوهایی که در حین فیلم می‌بینند واقعیت دارد. برای مثال، بدون داشتن سواد فیلم ممکن است جداسازی واقعیت از داستان فیلم برای دانش‌آموزان مشکل باشد. فیلم باید به عنوان ابزاری مورد استفاده قرار گیرد که دانش‌آموزان را با مهارت پرس‌وجو آشنا سازد تا توسط آن، تفسیرهای مختلف درباره رویدادهای تاریخی را مورد بررسی قرار دهند (جهانگردی، ۱۳۹۶: ۲۳). با ارائه فیلم، تصاویر و مستندهای تاریخی می‌توانیم مطالب درستی را از حالت انتزاعی خارج کنیم و یادگیری را برای دانش‌آموزان آسان و لذت‌بخش کنیم، چرا که دانش‌آموزان مسائل ملموس را بهتر می‌پذیرند.

۴- نقش روانشناسی در آموزش تاریخ

یکی از سر فصل‌های آموزش تاریخ در انگلستان بکارگیری روانشناسی در امر آموزش تاریخ است. معلمان تاریخ در این بخش با دیدگاه‌های مختلف روانشناسانی مانند پیاژه، برونر و مارگارت دونالدسن در چگونگی درک و فهم

دانش‌آموزان از مفاهیم تاریخی (مثل زمان، شخصیت، تغییر، همدلی، تخیل، رابطه علت و معلول حوادث)، نقش آموزش تاریخ در رشد روانی دانش‌آموزان، بررسی ارتباط جنس، سن، پایگاه اجتماعی دانش‌آموزان به موضوع‌های مختلف تاریخ، و بازخورد روانی دانش‌آموز به درس تاریخ می‌پردازند و این مهارت‌ها را در امر آموزش به کار می‌گیرند. علاوه بر آن، معلمان یاد می‌گیرند، چه بخشی از تاریخ و یا چه نوع تاریخی باعث جلب توجه و ایجاد تحرک روانی در دانش‌آموز می‌شود؛ همچنین از نقش آموزش تاریخ در بالا بردن همدلی و آماده کردن دانش‌آموزان به عنوان یک شهروند، آگاه می‌شود (افضلان، ۱۳۸۵: ۱۲).

۵- استفاده از تاریخ محلی

برخی تحولات تاریخی ممکن است مفهوم بیشتری برای دانش‌آموزان داشته باشند اگر آن‌ها بتوانند تجلی محلی آن را ببینند. اگر تاریخ محلی بتواند مثال‌هایی فراهم کند که به دانش‌آموزان در درک تاریخ ملی کمک کند برای آن‌ها بسیار جالب خواهد بود. کار میدانی به دانش‌آموزان مسئولیت بیشتری برای یادگیری خودشان می‌دهد. اگر دانش‌آموزان را تشویق به استفاده از خلاقیت خودشان سازید، فرصت‌های زیادی برای ارائه کار متفاوت دارید. باید تأکید بیشتری بر تاریخ محلی باشد، به عنوان محلی که دانش‌آموزان در آن بزرگ شده‌اند. وقایع بزرگ و افعال مردان و زنان بزرگ باید در رأس تاریخ مدرسه باشد. خوب است که بین گذشته و حال ارتباط برقرار کنیم (عزیزیان، لیلا؛ عزیزیان، نرگس، ۱۳۹۷: ۱۶۷).

در کشور مالزی، دانش‌آموزان هر ایالت علاوه بر مطالعه تاریخی ملی، تاریخ ایالت خود را نیز مطالعه می‌کنند. دانش‌آموزان در این بخش، با پیدایش نخستین حکمرانان، توسعه اجتماعی و اقتصادی، توسعه دین، بنیادها و مراکز رفاهی، تاریخ نهادهای ملی و آموزش و پرورش محلی، تاریخ نهادهای رفاهی محلی از قبیل بیمارستان‌ها، مراکز نمایش‌های هنری، یتیم‌خانه‌ها و قبرستان‌ها، تاریخ ساختمان‌های محلی، مراکز عمومی و دولتی و آثار تاریخی، سنت‌های محلی، وقایع مهم تاریخی و شخصیت‌های محلی، منشاء نامگذاری مکان‌ها و جاده‌ها، آداب و رسوم و اسطوره‌ها آشنا می‌شوند (معافی، ۱۳۸۵: ۲۷).

۶- روش بازی ایفای نقش

تدریس فعال، تدریسی است که دانش‌آموزان را به اتخاذ موضعی فعال و ذهنی در مواجهه با موارد تاریخی تشویق می‌کند. یادگیری فعال، مهارت‌های فکری دانش‌آموزان را توسعه می‌دهد. چنین مهارت‌هایی قابل انتقال هستند، بنابراین می‌توانند در عالم واقع مورد استفاده قرار گیرند. یک راه بسیار عملی برای توسعه مهارت‌های فکری دانش‌آموزان از طریق تاریخ فعال، تدارک ایفای نقش در کلاس درس است (توموتونین، ۱۳۸۴: ۱۷) که در

مدارس بریتانیا به کار می‌رود. تاریخ فعال شیوه‌ای در تدریس تاریخ است که در آن، دانش‌آموزان به جای این که شنودگان منفعلی باشند، نقش فعال اتخاذ می‌کنند (همان: ۱۹).

نقش بازی کردن یا بازی ایفای نقش (Role Play Game) امروزه یکی از روش‌های تدریس مدرن تاریخ در جوامع فرهنگی پیشرفته دنیا محسوب می‌شود. در این شیوه، معلم و شاگرد با بازسازی حوالت تاریخی و مطالعه سرگذشت یک قهرمان یا ضد قهرمان تاریخی به جای او تصمیم می‌گیرند (سلیمانی، ۱۳۸۸: ۴۵). روش ایفای نقش، دانش‌آموز را به تفکر در مورد انگیزه‌ها، ابعاد و اهداف شخصیت‌های تاریخی وادار می‌کند. ایفای نقش می‌تواند، مهارت‌هایی از قبیل تفکر انتقادی، کنجکاوی عاقلانه حل مشکلات، تفکر مستقل و منطقی، ارتباط موثر و مهارت‌های مرتبط با شناسایی، دستیابی و پردازش اطلاعات و همچنین ویژگی‌های شخصی از جمله دقت عقلانی، خلاقیت، تخیل و ارزش‌های چون عمل اخلاقی، صداقت و شکیبایی را گسترش دهد (همان: ۱۷).

شبیه‌سازی

شبیه‌سازی (simulation) یکی از اسلوب‌های تدریس مدرن تاریخ در جوامع فرهنگی پیشرفته است. در این جا، هر دوره یا رویداد تاریخی به شکل فیلم، کارتون و عمدتاً بازی کامپیوتری شبیه‌سازی شده است. در این شیوه، دانش‌آموزان به جای شخصیت داستان، یا رهبر، رئیس جمهور، مؤسس یک تمدن به ایفای نقش پرداخته و به جای او تصمیم می‌گیرد (سلیمانی، ۱۳۸۸: ۴۵).

تابلو کردن

روش دیگر در اجرای یک حادثه تاریخی، تمرین با تصویر است. در این تمرین، از دانش‌آموز خواسته می‌شود، در موقعیت شخصیت‌های بازی - در حد امکان واقع‌بینانه - قرار گیرند. قبل از تمرین، یک نقاشی یا تصویر تاریخی به دانش‌آموزان نشان داده می‌شود (توموتونین، ۱۳۸۴: ۱۷).

موقعیت صندلی داغ

«صندلی داغ» شکلی از ایفای نقش است که در آن، دانش‌آموزان نقش شخصیت‌های تاریخی را بازی و خود را برای مصاحبه در مقابل کلاس درس آماده می‌کنند. هر دانش‌آموز کلاس متخصص یک فرد تاریخی است که تمام کلاس را در این دانش و تخصص سهیم می‌کند. به بقیه افراد کلاس توصیه می‌شود، سؤالات مربوط به موضوع را از دانش‌آموزی که در موقعیت صندلی داغ است، بپرسند. با به کارگیری این شیوه، دانش‌آموزان می‌فهمند که حوادث تاریخی مشابه ممکن است تفاسیر بسیار متفاوتی داشته باشند (همان: ۱۸).

۷- استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)

با به کارگیری ICT دیگر نیازی نیست که تمام مواد آموزشی لازم در اختیار دانش آموز قرار گیرد. با بهره‌گیری از تکنولوژی آموزشی، درس به محل پژوهش، درک روابط علت و معلولی و درک مفاهیم عمیق درسی تبدیل می‌شود و از آموزش طوطی‌وار جلوگیری می‌کند.

تکنولوژی جدیدی که قدرتمندترین تأثیر را بر کلاس‌های درس تاریخ داشته عبارت از ویدئو ضبط و تلویزیون می‌باشد که استفاده از آن‌ها بسیار آسان و راحت می‌باشد. معلم تنها به یک ویدئو و تلویزیون صفحه بزرگ نیاز دارد. استفاده از کامپیوترها نیز تأثیر قابل توجه‌ای در کلاس درس تاریخ دارند. نمایش تصاویر و اسناد مختلف با کیفیت بالا و رنگی برای نشان دادن به دانش آموزان به جای تصاویر سیاه و سفید و محدود کتاب‌های درسی، قطعاً تأثیرات و نتایج آموزشی بهتری را رقم خواهد زد. معلمان ترجیح می‌دهند با دستورالعمل‌های ساده و با فشار دان یک دکمه، گزیده محتوای درسی، تصاویر، فیلم‌ها و مستندهای تاریخی را در کلاس‌های هوشمند به نمایش بگذارند تا این که محتوای درسی را بارها بر روی تخته بنویسند و وقت با ارزش و محدود کلاس را به نوشتن بر روی تخته هدر دهند و سپس درباره آن صرفاً به سخنرانی بپردازند. معلمان در کلاس هوشمند به راحتی می‌توانند با یک پاورپوینت مطالب درسی را بیان کنند.

اینترنت می‌تواند تدریس معلمان را غنی سازد. وبسایت‌های مختلفی متناسب با موضوعات تدریس موجود است. دانش آموزان باید با این سایت‌ها آشنا شوند، به آن‌ها مراجعه کنند و روش استفاده از داده‌های آن‌ها را یاد بگیرند. استفاده از آرشیوهای الکترونیکی مجلات تاریخی و ادبی و سایر اسناد و مدارک الکترونیکی، تدریس معلمان تاریخ را، به ویژه در بخش تاریخ معاصر، دگرگون خواهد کرد.

در ژاپن تقریباً تمامی کلاس‌های مدارس، تلویزیون و ویدئو دارند. در سال ۱۹۳۳، ۵۷/۷ درصد مدارس ابتدایی، ۹۴/۷ درصد مدارس دوره اول دبیرستان، ۹۹/۷ درصد از مدارس دوره دوم دبیرستان سالن ویژه رایانه داشته‌اند (همایون حمیدی فراهانی؛ حبیب صبوری خسروشاهی، ۱۳۹۰: ۱۵). این ارقام به ویژه در سال‌های اخیر از نظر کیفی رشد بسیار زیادی داشته‌اند.

آخرین مطالعات پژوهشی و ارزیابی‌ها نشان می‌دهد مدارس که از فناوری برای تدریس و یادگیری بهره می‌جویند از عملکرد مثبت‌تر معلمان و دانش آموزان برخوردارند، به طوری که بسیاری از مدارس و کلاس‌های درس اخیراً برای تدریس و یادگیری از فناوری برخوردار شده‌اند. بر اساس آمار مرکز تحقیقات پیو (Pew) در حال حاضر ۹۸ درصد از کل مدارس دولتی آمریکا امکان دسترسی به اینترنت را برای دانش‌آموزانشان فراهم کرده‌اند (همان: ۱۸).

مهمترین روش آموزشی، استفاده از ICT در آموزش تاریخ باشد. به نظر می‌رسد این شیوه، به دلایل زیر برای دانش‌آموزان مفید است:

۱. امکان دسترسی و تفسیر اطلاعات؛ ۲. آشنایی با طرح‌های شناخته شده؛ ۳. دسترسی به مدل‌ها، پیشگویی و فرضیات دیگران؛ ۴. قابلیت آزمایش و دقت؛ ۵. بررسی و اصلاح کارهایشان برای بهبود کیفیت؛ ۶. گفت‌وگو و تبادل نظر با دیگران و ارائه اطلاعات؛ ۷. ارزیابی کارها؛ ۸. ارتقای سطح آموزش؛ ۳. خلاقیت و ریسک‌پذیری؛ ۱۰. تضمین موفقیت و استقلال. در نهایت اینکه ICT به دانش‌آموزان در یادگیری سریع تاریخ کمک می‌کند. همچنین، در موارد زیر هم می‌تواند برای دانش‌آموزان مفید باشد: ۱. دسترسی به منابع تاریخی و امکان نقد و بررسی آن‌ها؛ ۲. اطلاعات طبقه‌بندی شده تاریخی و امکان سازماندهی و تبادل اندیشه‌های مؤثر با دیگران؛ ۳. دقت نظر در ویژگی‌های منابع تاریخی؛ ۴. استفاده از منابع اینترنتی و چند رسانه‌ای برای دسترسی به منابع تاریخی؛ ۵. استفاده از پست الکترونیکی برای تبادل نظر و اندیشه با دیگران در مدرسه‌های کشورهای دیگر. محققان در خصوص الزامات و نیازهای قانونی ICT معتقدند، دانش‌آموزان باید فرصت کافی برای کار و پاسخ‌دهی به این روش آموزشی را داشته باشند. این الزامات در آموزش تاریخ عبارتند از: ۱. هیچ محدودیتی برای استفاده از ICT در راه یادگیری وجود ندارد. ۲. دانش‌آموز باید بتواند، منابع، اسناد، تصویرها، سیدی‌ها و بانک‌های اطلاعاتی و موزه‌های تاریخی را در اینترنت بیابد. ۳. او باید بتواند، از منابع، اسناد، تصویرها، سیدی‌ها و موزه‌های تاریخی به‌طور بهینه استفاده کند. ۴. ایجاد ارتباط بین انبوهی از منابع و اسناد و درک صحیح از آن‌ها ضرورت دارد. نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای مورد نیاز در این شیوه برای آموزش تاریخ نیز شامل موارد زیر است: ۱. یک دستگاه رایانه با امکانات سیدی درایو و دسترسی به اینترنت. ۲. نرم‌افزار Word که دارای فهرست لغات و توانایی تلفظ کلمات باشد. ۳. نرم‌افزار نشر رومیزی. ۴. بسته نرم‌افزاری ارائه مطلب (مانند پاورپوینت). ۵. نرم‌افزار پردازش اطلاعات و اعداد (مانند SPSS). همچنین، داشتن یک دوربین دیجیتالی، میکروفن و لوازم چندرسانه‌ای مفید است. در کنار این موارد، داشتن فهرست وب سایت‌های تاریخی، موزه‌ها و منابع مطالعاتی تاریخ هم بسیار سودمند خواهد بود (غلامعلی احمدی؛ فاطمه احمدی، ۱۳۹۶: ۵۳).

استفاده از فناوری‌های نو در مدارس و کلاس‌ها شواهد بسیار امیدبخشی عرضه می‌کند. معلمان با کمک و دسترسی به تکنولوژی آموزشی قادر خواهند بود که دانش‌آموزان را در درک و فهم مفاهیم دشوار یاری کنند. این امر از طریق فراهم‌سازی دسترسی به اطلاعات و منابع لازم برای دانش‌آموزان به‌طور انفرادی امکان‌پذیر است. فناوری به ارتقای یادگیری و بهبود عملکرد کلیه دانش‌آموزان می‌افزاید، اگر بتوان از فرصت‌هایی که به وسیله آن ارائه می‌شود به درستی استفاده کرد.

آموزش تاریخ در انگلستان مبتنی بر استفاده از ICT است. در این روش دانش‌آموزان با استفاده از تکنولوژی و ابزارهای آن در ابتدا اطلاعات و منابع تاریخی را جستجو کرده و پژوهش در منابع و اسناد و بانک‌های اطلاعاتی

را تمرین می‌کنند. با دقت نظر در ویژگی‌های منابع تاریخی از بین انواع منابع و اسناد موجود در اینترنت، منابع و اسناد تاریخی را از منابع و اسناد غیر تاریخی بازشناسی می‌کنند سپس به منابع و اسناد تاریخی مراجعه کرده و با بررسی آن‌ها به نقد، بحث و گفتگو در مورد اطلاعات تاریخی می‌پردازند (همان: ۵۳؛ جوادیان و نوروزی، ۱۳۸۳: ۵).

نتیجه‌گیری

در عصر اطلاعات، انتقال اطلاعات نباید هدف باشد بلکه تحلیل و پردازش اطلاعات هدف است. در عصر حاضر بر روش‌های فعال تدریس مبتنی بر نظریات شناختی و ساخت‌گرایانه تأکید می‌شود که فرض اصلی بر این است که هر چه میزان مشارکت دانش‌آموزان در آموزش افزایش یابد، یادگیری بیشتری صورت می‌گیرد. نقش معلم در تدریس بیشتر راه‌گشا و راهنما است و سهم بیشتر آموزش را دانش‌آموز به دوش می‌کشد و معلم او را برای کشف هر آنچه باید فراگیرد، آماده می‌سازد. بنابراین معلم باید روش‌های فعال تدریس را به کار برد.

«تاریخ فعال»، مفهومی رایج در میان آموزگاران تاریخ بریتانیاست. مفهوم یادگیری فعال، اصطلاحی کلی است که گستره‌ای از نظریات مرتبط با یادگیری و تدریس، از جمله یادگیری کنجکاوانه، کار تحقیقاتی، یادگیری متمرکز، یادگیری اکتشافی، حل مسائل، گروه کوچک کاری، یادگیری مشترک، یادگیری تجربی و یادگیری با کمک رایانه را پوشش می‌دهد. نظر طرفداران اساسی یادگیری فعال این است که دانش‌آموز، مسئول پیشرفت فعالیت است. آموزش تاریخ در انگلستان مبتنی بر استفاده از ICT است. در این روش دانش‌آموزان با استفاده از تکنولوژی و ابزارهای آن در ابتدا اطلاعات و منابع تاریخی را جستجو کرده و پژوهش در منابع و اسناد و بانک‌های اطلاعاتی را تمرین می‌کنند. با دقت نظر در ویژگی‌های منابع تاریخی از بین انواع منابع و اسناد موجود در اینترنت، منابع و اسناد تاریخی را از منابع و اسناد غیر تاریخی بازشناسی می‌کنند، سپس به منابع و اسناد تاریخی مراجعه کرده و با بررسی آن‌ها به نقد، بحث و گفتگو در مورد اطلاعات تاریخی می‌پردازند. ICT به دانش‌آموزان در یادگیری سریع تاریخ کمک می‌کند. دسترسی به منابع تاریخی و امکان نقد و بررسی آن‌ها، دقت نظر در ویژگی‌ها و منابع تاریخی از فواید استفاده از رایانه و اینترنت است. همچنین، استفاده از فناوری در آموزش می‌تواند در موفقیت خود یادگیری و یادگیری نگرش‌ها کمک کننده باشد.

بازی ایفای نقش روشی مفید در جالب‌تر ساختن یادگیری درس تاریخ در دوره متوسطه دوم است. زیرا این بازی‌ها جنبه‌های متفاوت با برنامه‌های روزمره مدرسه، از قبیل کار گروهی و تفکر فعال در خود دارند. علاوه بر آن، سرگرم کننده نیز هستند. این شیوه به مهارت‌های نمایشی نیاز دارد و می‌تواند به مهارت‌های دانش‌آموزان در تئاتر کمک کند. به منظور افزایش کارایی و نیز تنوع در روش‌های آموزشی استفاده از روش ایفای نقش و سایر

روش‌های فعال در آموزش تاریخ پیشنهاد می‌شود. در کشور انگلستان روش پژوهش محور و در هندوستان روش منبع (مراجعه به منابع تاریخی) و روش پروژه از روش‌های فعال تدریس تاریخ در این کشورها می‌باشد. در کشور مالزی برای علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به درس تاریخ، از تاریخ محلی بهره می‌گیرند. یکی از سر فصل‌های آموزش تاریخ در انگلستان، بکارگیری روانشناسی در امر آموزش تاریخ است. معلمان تاریخ در این بخش با دیدگاه‌های مختلف روانشناسانی در چگونگی درک و فهم دانش‌آموزان از مفاهیم تاریخی و نقش آموزش تاریخ در رشد روانی دانش‌آموزان و بازخورد روانی دانش‌آموز به درس تاریخ می‌پردازند و این مهارت‌ها را در امر آموزش به کار می‌گیرند. کیفیت تدریس تاریخ تا حدودی به تجربه معلم تاریخ در فراهم کردن و استفاده از ابزارها و وسایل کمک آموزشی دارد. معلم باید تصمیم بگیرد که چه چیزی باید یاد داده شود (محتوا)، چگونه باید یاد داده شود (راه کار تدریس) و چه وسایلی برای تدریس لازم است (منابع).

برای آموزش تاریخ در مدارس ایران پیشنهاد می‌شود که معلمان از روش تدریس پژوهش محور، استفاده از اینترنت، پروژه، بازدید علمی، استفاده از فیلم و سیدی‌های آموزشی را مد نظر قرار دهند. همچنین تجهیز مدارس و آموزشگاه‌ها به تکنولوژی آموزشی، فیلم‌های تاریخی و تصاویر به آموزش تاریخ کمک می‌کند. تنوع کتاب‌های درسی و چند تألیفی شدن آن‌ها به همراه توجه به مسائل تاریخی، بومی، منطقه‌ای و محلی می‌تواند انگیزه و علاقه معلمان و دانش‌آموزان را در امر تدریس و یادگیری دو چندان کند. برای ملموس‌تر کردن تاریخ می‌توان از تاریخ محلی و بومی هر منطقه شروع کرد و علاوه بر جغرافیای استان، تاریخ استان را نیز آموزش داد.

منابع و مأخذ

الف: کتاب

- احدیان، محمد (۱۳۸۲)، *مقدمات تکنولوژی آموزشی*، تهران، نشر تبلیغ بشری.
- امیرتیموری، محمد حسن (۱۳۷۷)، *رسانه‌های یاددهی و یادگیری*، شیراز: ساسان.
- فلاحیان، ناهید (۱۳۹۰)، *روش تدریس آموزش مطالعات اجتماعی*، انتشارات سمت.

ب: نشریه

- احمدی، غلامعلی؛ احمدی، فاطمه (۱۳۹۶)، «مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش تاریخ دوره دوم متوسطه در ایران و چند کشور جهان (انگلستان، پاکستان، هندوستان)»، فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، سال دوم، شماره ۷، تابستان.
- افضلان، فریده (۱۳۸۵)، «سرفصل‌های اصلی آموزش تاریخ در انگلستان»، نشریه رشد آموزش تاریخ، بهار، شماره ۲۲.
- توموتوونین (۱۳۸۴)، «ایفای نقش، شیوه‌ای در تدریس تاریخ»، ترجمه حمید ملک محمدی؛ نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۱، زمستان.
- جوادیان، مسعود (۱۳۹۴)، «تاریخ مهمترین مؤلفه هویت ملی»، نشریه رشد آموزش تاریخ، دوره شانزدهم، شماره سوم، بهار.
- جوادیان، مسعود (۱۳۸۳)، نروزی، جمشید. نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۱۷، زمستان.
- جهانگردی، فاطمه (۱۳۹۶)، «نقش فیلم در آموزش تاریخ چالش‌ها و راهکارها»، نشریه رشد آموزش تاریخ، دوره هجدهم، شماره ۶۵، بهار.
- حمیدی فراهانی، همایون؛ صبوری خسروشاهی، حبیب (۱۳۹۰)، «تاثیر جهانی شدن بر نظام آموزش و پرورش (مطالعه تطبیقی انگلستان، ژاپن و امریکا)»، نشریه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، پاییز.
- خیراندیش، عبدالرسول (۱۳۷۹)، «مسئولیت و منزلت معلم تاریخ»، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره سوم.
- دبوراهندرسن (۱۳۸۵)، «آموزش تاریخ در استرالیا جوادیان»، مسعود جوادیان؛ جمشید نروزی، نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۲، بهار.
- سلیمانی، مرضیه (۱۳۸۸)، «تاریخ؛ آموزشی برای آموزگاران: بررسی تازه‌ترین دستاوردهای آموزش تاریخ در دو کتاب». نشریه کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره ۱۳۱، فروردین.
- شهسواری، شهناز (۱۳۹۰)، «شیوه‌های نوین در آموزش تاریخ»، همایش ملی آموزش، دانشگاه شهید رجایی.
- عباسی، جواد (۱۳۸۶)، «آموزش معلمان زیربنای پیشرفت در آموزش تاریخ»، نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۷، تابستان.
- عزیزیان، لیلا؛ عزیزیان، نرگس (۱۳۹۷)، «الگوها و روش‌های نوین تدریس تاریخ»، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۲۹، بهار.

- معافی، محمود (۱۳۸۵)، «آموزش تاریخ در کشور مالزی»، نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۴، پاییز.
- موفق، نازنین؛ (۱۳۹۰)، «رویکرد سیستمی در تدوین کتاب‌های درسی تاریخ»، نشریه رشد آموزش تاریخ، شماره ۱۱، پاییز.
- همراز، ویدا (۱۳۹۰)، «بازشناسی نقش فیلم مستند در آموزش تاریخ»، مطالعات میان رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان.

ج: سایت‌های اینترنتی

- «دبیرخانه راهبردی درس تاریخ»، www.kermanedu.ir/index.php

